

возвышенно и, одновременно, доступно, визуально выразительно, колоритно. Они поражают и захватывают дух. Спасо-Преображенская церковь — это действующее до сих пор творение, источающее любовь преподобной Евфросинии Полоцкой к людям, зримый символ ее самозабвенного просветительского служения и духовного подвига с целью передачи им Премудрости Божией.

Список использованных источников

1. Сарабянов, В. Д. Мир книжности во фресках Спасской церкви Евфросиньева монастыря и иконографический замысел преп. Евфросинии Полоцкой / В. Д. Сарабянов // Искусство христианского мира. Сб. статей. Вып. 12. — М. : Изд-во ПСТГУ, 2012. — С. 135–163.
2. Сарабянов, В. Д. Спасо-Преображенская церковь Евфросиньева монастыря и ее фрески / В. Д. Сарабянов. — М. : Северный Паломник, 2009. — 227 с. : ил.
3. Селицкий, А. А. Евфросиния Полоцкая. Ее храм. Ее фрески / А. А. Селицкий. — Минск : Беларусь, 2016. — 183 с. : ил.
4. Шпаковская, С. Е. Символизм колорита и художественные приемы передачи богословского замысла в стенописи Спасо-Преображенского храма Полоцкого Спасо-Евфросиниевского монастыря. Выводы по результатам исследования фресок XII века. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://zelomi.ru/journal/simvolizm> — Дата доступа: 26.12.2022.
5. Житие. Преподобная Евфросиния Полоцкая [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://spas-monastery.by/st_euphrosyne_of_polotsk/life/short_life_6.php — Дата доступа: 20.02.2023.

УДК 655.11-027.36

Л. І. Доўнар
канд. пед. навук
кнігазнаўца

ФАКСІМІЛЬНАЕ ЎЗНАЎЛЕННЕ КНІЖНАЙ СПАДЧЫНЫ ФРАНЦЫСКА СКАРЫНЫ ЯК УНІКАЛЬНАЕ ДАСЯГНЕННЕ БЕЛАРУСКАГА СКАРЫНАЗНАЎСТВА

Звяртаючыся да гістарычных каранёў і традыцый факсімільных выданняў, узнёўшая унікальная спадчына Францыска Скарыны разглядаецца як шлях да пашырэння межаў беларускага кнігазнаўства.

Асноўныя пытанні, на якія ў першую чаргу належала б звярнуць увагу ў кантэксце акрэсленай тэмы — гэта гістарычныя карані і традыцыі факсімільных выданняў і ўнікальнасць спадчыны Скарыны.

Этымалогія слова «факсімiле» выводзіцца ад лацінскага *fac simile* — літаральна «рабі падобнае». Факсімiльным выданнем называюцца творы друку, якія графічна дакладна ўзнаўляюць ранейшыя арыгіналы — рукапісны ці друкаваны.

Асноўная мэта факсімiльных выданняў — захаваць у часе і зрабіць даступнымі шырокому колу чытачоў найбольш рэдкія, унікальныя і асабліва каштоўныя помнікі пісьменства — для навуковых патрэб, для папулярызацыі ведаў. Асаблівае значэнне мае факсімiле ў выпадках знішчэння ці адсутнасці арыгіналу, як поўнай кніжнай спадчыны Ф. Скарыны ў Беларусі: з 523 асобнікаў (прыкладна) вядомых і надрукаваных ім кніг, якія захоўваюцца ў 32 установах 10 краін свету [4, с. 10], у Беларусі ёсць 10 пражскіх (з *Бібліі*) і 18 віленскіх (з *Малой падарожнай кніжкі*), што складае 5,4 % ад агульнай колькасці захаваных у свеце Скарынаўскіх рарытэтаў.

Факсімiльныя выданні з'яўляюцца спецыяльным відам антыкварнай кнігі з належнымі яму характэрнымі асаблівасцямі. Традыцыйна і яны залічваюцца да катэгорыі бібліяфільскіх кніг. Факсімiльныя выданні рукапісаў і рэдкіх кніг звычайна рабіліся і робяцца ў навуковых мэтах.

Узыходзяць жа традыцыі факсімiльнага ўзнаўлення кніжных помнікаў да пачатку XVII ст. Найраннейшым факсімiльным выданнем, вядомым на сёння, лічыцца лацінамоўны *Martyrologium Hieronymianum* [7, с. 639] (узнаўлены рукапіс Спіса хрысціянскіх пакутнікаў IV–VI стст., адна з копіяў якога IX ст. захоўваецца ў Нацыянальнай бібліятэцы Францыі ў Парыжы, першае друкаванае выданне ажыццёўлена ў 1583 г. у Рыме), надрукаваны Бярнардам Марэтусам у Антверпене ў 1626 г. у тэхніцы медзярыта.

Першым выданнем у тэхніцы літаграфіі было адно з найраннейшых нямецкамоўных выданняў 1454 ці 1455 г. — інкунабула — *Mahnung der Christenheit wider den Türken* [7, с. 639], якое выпусціў Алоіз Зэнэфельдэр у 1808 г. (ці 1806 г.?) у Мюнхене.

У другой палове XIX ст. з'явіліся факсімiле, зробленыя фотамеханічным, а сёння — і лічбавым спосабам.

У многіх краінах усе найважнейшыя помнікі кніжнай культуры дачакаліся сваіх факсімiльных копіяў, у чым значная роля належала ініцыятыве бібліятэк: навуковых і нацыянальных, сярод якіх Бібліятэка Брытанскага музея ў Лондане — гэта Нацыянальная бібліятэка Вялікабрытаніі; Нацыянальная бібліятэка Францыі ў Парыжы; Апостальская бібліятэка Ватыкана ў Рыме; Галоўная дзяржаўная бібліятэка ў Мюнхене і інш., у тым ліку —

і навуковыя таварыствы, прыватныя асобы былі ініцыятарамі падобных выданняў.

Факсімiле патрабуе высокаякаснага выканання працы: як навуковай, так і спецыяльнай палiграфiчнай. Да найбольш заслужаных і аўтарытэтных адносіцца праца выдавецтваў такіх еўрапейскіх краін, як Германія (выдавецтва Insel-Verlag у Ляйпцыгу і Франкфурце-на-Майне, якое выпусціла ў 1914 г., да прыкладу, 42-радкавую Біблію Гутэнберга), Галандыя (выдавецтва Sijthoff у Лейдэне, пачаўшае ў 1896 г. серыю «Codices Graeci et Latini photographicae depicti»), Швейцарыя (выдавецтва Urs Graf-Verlag у Ольтэне, узнавіўшае ў 1950–1960-я гг. рукапісы Кнігі з Келса (800 г.) і Кнігі з Дароў (VII ст.)), Аўстрыя (выдавецтва ADENA ў Граце, якое ў 1981–1998 гг. выпусціла 10-томную факсімільную Біблію караля Вацлава IV) [7, с. 640].

У 1820-я гады з’яўляюцца першыя факсімiле на тэрыторыі Польшчы: у 1823 г. у Познані — *Modlitewnik Nawojki*; у 1827 г. у Кракаве — Папірус Сянкоўскага (*Exemplum Papyri Aegyptiace...*) — адно з найлепшых егіпталогічных выданняў XIX ст. З 1889 г. пачынаюць выдавацца навуковыя факсімiле, шмат з якіх выйшлі ў серыі «Biblioteka Pisarzy Polskich», што рыхтавала Польская акадэмія навук — гэта аўтографы Яна Кахановскага, Адама Міцкевіча, Юліюша Славацкага. Сярод знакамітых факсімiле *Modlitewnik Władysława Warneńczyka* (1928), *Biblia królowej Zofii* (1930), *Psalterz florjański* (1939), *Galla Anonima Kronika* (1948), *Biblia* 42-радкавая І. Гутэнберга са збораў Музея Дзяцэзіі ў Пяльпліне (2002–2003) і інш. [7, с. 640].

Гісторыя факсімільных выданняў у Расіі таксама пачынаецца ў XIX ст., калі ў першай яго палове ўзнаўляюцца рукапісныя кнігі — гэта *Зографскае евангелле*, *Старыжняя кніга Пталемея і Страбона*. На пачатку XX ст., калі ў шэрагу краін Еўропы і Амерыкі факсімільным спосабам былі ўзноўлены многія рукапісы і інкунабулы, у 1902 г. у Пецярбургу было выканана факсімiле Радзівілаўскага летапісу, шырока распаўсюджанае ў паўтораным маскоўскім выданні 1994 г. У Маскве выпуск факсімільных выданняў асабліва адзначаецца, пачынаючы з 1970-х гадоў. Да прыкладу, гэта *Азбука Івана Фёдарова* (1974, 1983), *Граматыка славенска Мялецця Сматрыцкага* (1979), *Граматыка славянская Лаўрэнція Зізана* (1980).

У 1980–1990-я гг. актывізуецца дзейнасць па выпуску рарытэтаў у выглядзе факсімiле ў Літве, а таксама ў Беларусі. У Літве выпускаюць Першы Літоўскі статут (1983–1985; у Беларусі Статут

Вялікага Княства Літоўскага выйшаў у 1989 г.), Літоўскую метрыку (1995); у Беларусі — Вянок М. Багдановіча (1981), *Жалейку* Янкі Купалы (1982) і *Песні жалбы* Якуба Коласа (1982) [6]. У 1988 г. з’яўляецца энцыклапедычны даведнік *Францыск Скарына і яго час*, дзе змяшчаюцца копіі тэкстаў з кніг *Бібліі*, *Малой падарожнай кніжкі* і *Апостала* Ф. Скарыны; у 1990–1991 гг. у трох тамах выходзіць факсімільная *Біблія* Ф. Скарыны (1990 г. быў абвешчаны ЮНЕСКА годам Францыска Скарыны); у 1991 г. у выданні *Зерцало житця* Ю. Лабынцава ўпершыню ўключана Пасхалія з *Малой падарожнай кніжкі*.

І вось Нацыянальная бібліятэка Беларусі ў 2013–2017 гг. стала прадаўжальніцай закладзеных традыцый па выпуску факсімільных выданняў Ф. Скарыны і ажыццявіла сапраўды грандыёзны міжнародны навуковы выдавецкі праект пад назвай «Кніжная спадчына Францыска Скарыны», выпусціўшы поўны склад вядомых друкаваных кніг асветніка, — гэта 20 тамоў + адзін том (вынікі даследавання і факсімільнага выдання) [3; 4].

Унікальнасць зробленага ў тым, што ўнікальная сама па сабе спадчына Францыска Скарыны стала больш вядомай і даступнай у Беларусі, у свеце. І меў рацыю А. Ф. Коршунаў, укладальнік першага выдання тэкстаў прадмоў і пасляслоўяў Ф. Скарыны, што «поўная публікацыя тэкстаў Скарыны і значнай часткі яго ілюстрацыйна-мастацкага матэрыялу будзе спрыяць далейшаму вывучэнню жыцця і творчасці Францыска Скарыны» [5, с. 185], пра што сведчаць навукова-даследчыя і інфармацыйна-даведкавыя матэрыялы на беларускай, рускай і англійскай мовах Г. У. Кірэевай, А. А. Сушы, уключаныя ў кожны том факсімільнага выдання «Кніжнай спадчыны Францыска Скарыны», да кожнай кнігі, надрукаванай Ф. Скарынам, а таксама ўводны артыкул да першага тома факсімільна Г. Я. Галенчанкі «Францыск Скарына: жыццё, дзейнасць, спадчына», заключныя матэрыялы з апошняга тому «Вяртанне», напісаныя Я. Л. Няміроўскім, А. А. Сушам і Р. С. Матульскім. Нельга не адзначыць і літаратурны пераклад прадмоў Ф. Скарыны на сучасныя беларускую і рускую мовы А. У. Бразгунова, як яшчэ адзін крок да прачытання і зразумення тэкстаў нашага першадрукара. Цалкам уся праца калектыву НББ спрыяла пашырэнню даступнасці, аднаго са складнікау ўнікальнасці створанага Скарынам, што дае магчымасць кожнаму з нас прачытаць і зразумець Ф. Скарыну-гуманіста, Ф. Скарыну-хрысціяніна, Ф. Скарыну-палачаніна; паспрабаваць знайсці адказ на пытанне дзеля чаго ён усё рабіў.

Яшчэ ў канцы XV – пачатку XVI стст., дзякуючы друку і пашырэнню гуманістычнага руху, калі ў Еўропе атрымалі распаўсюджанне творы антычных аўтараў — лацінскіх і грэчаскіх, а таксама і габрэйскія, для большасці гуманістаў ідэалам было стаць *homo trilinguis*, а значыць ведаць грэчаскую, лацінскую і габрэйскую мовы [2], а таксама займацца перакладніцкай дзейнасцю. Універсітэцкая адукацыя і навука паклікалі да жыцця і нарадзілі новую Кнігу і аўтара. Безумоўна, і новыя кнігазнаўчыя веды і патрэбу іх пераасэнсавання. Францыск Скарына быў у ліку тых, хто адным з першых зрабіў крок у гэтым кірунку і яго выданні — пражскія і віленскія, з’яўляюцца таму сведчаннем. Своеасабліваю апалогію кнізе і чытанню (асвеце, навуцы, мудрасці «спасціжэння самога сябе») уяўляюць Скарынаўскія прадмовы і пасляслоўі да *Псалтыра* і да іншых кніг Бібліі (Прага, 1517–1519), на што важна звярнуць увагу тым, хто працуе ў сферы падрыхтоўкі будучых спецыялістаў у галіне кніжнай справы. Апублікаваныя тэксты Ф. Скарыны — гэта самыя раннія беларускія друкаваныя крыніцы, што даносяць да нас новы кнігазнаўчы вопыт вучонага-гуманіста эпохі Адраджэння і даступны сёння ў поўным факсімільным выданні.

Прадмовы Ф. Скарыны, небезпадстаўна, называюць і асобнымі творамі, сінкрэтычнымі паводле свайго характару, якія спалучаюць у сабе рысы «навукова-папулярнага літаратуразнаўчага артыкула, гістарычна-філалагічнага каментарыя і пашыранай анатацыі», якія маюць энцыклапедычны характар і складаюць разам з пасляслоўямі цэльны комплекс ці «анфіладную» (фр. *Enfilade* ад *enfiler* — нанізваць на нітку) кнігу, у якой выяўляюць і зародкі будучых навук, такіх, як эстэтыка, крытыка, літаратуразнаўства, гісторыя, тэалогія, новая філасофія, правазнаўства, лінгвістыка, тэксталогія, выяўленчае мастацтва, батаніка, бібліяграфія, мастацтва кнігі, да якіх падобным чынам можна далучыць — па меншай меры — гісторыю кнігі, бібліяфілю і г. д. [2]. Да галоўных жа канцэптуальных палажэнняў гуманістычнай кнігазнаўчай думкі на яе пачатковых этапах, якім следаваў і Ф. Скарына, можна залічыць наступныя пастулаты: 1) кнігі і бібліятэкі — важнейшае духоўнае багацце, дзякуючы якому пераадольваецца час і прастора, ажыццяўляецца дыялог, у гэтым сапраўдная каштоўнасць кнігі; 2) кнігі — настаўнікі і сябры, што перадаецца праз персаніфікацыю функцый кнігі у адносінах да чытача і чытача ў адносінах да кнігі; 3) кніга — гэта веды (традыцыя сярэднявечча), пазнанне (чытанне) — інструмент удасканалення мыслення (працяг рэнесансавых ідэй) [1; 2].

Такім чынам, прадмовы і пасляслоўі Ф. Скарыны, аб'яднаныя агульным праграмна-асветніцкім падыходам аўтара, уяўляюць сабой адну з форм выяўлення тагачаснай крытычнай думкі і змяшчаюць пачаткі тэарэтычна-канцэптуальных кнігазнаўчых ведаў, як місія і філасофія кнігі, духоўныя і маральныя складнікі кнігі, функцыянальнае прызначэнне кнігі і чытання, кніга і мова, форма і змест кнігі, кнігазнаўчая лексіка, аўтар – кніга – чытач і інш. Сярод агульных пытанняў звяртае на сябе ўвагу метадалогія працы і падыходы Ф. Скарыны да вывучэння гісторыі друкуемых ім кніг, якія грунтаваліся, з аднаго боку, на традыцыі Сярэднявечча — падаваць асноўныя палажэнні, думкі, абавіраючыся на біблейскія тэксты, першакрыніцы, і іх тлумачэнні найбольш аўтарытэтнымі аўтарамі, а таксама, з другога боку — прапаноўваліся ўласна аўтарскія гуманістычныя погляды, акцэнтаваныя на пытаннях і маральна-этычных аспектах тэкстаў, іх ролі ў асвеце і набыцці практычных ведаў, пад якія падводзілася і нацыяўтваральная аснова, і разуменне разнастайнасці і адзінства свету. Кнізе і слову на роднай мове надавалася асобае значэнне, у тым ліку і праз тлумачэнні з грэчаскай, лацінскай і габрэйскай моў, як следаванне лепшым гуманістычным традыцыям. Рэкамендуючы Біблію ў якасці крыніцы ўніверсальных ведаў, Ф. Скарына не падзяляе веды (кнігі) на сапраўдныя і несапраўдныя: *«Нам теже христианом несутъ тыи писма, их потрѣбны чести, но толико книги ветхаго и новаго закону, иже прилежатъ к нашему спасению»* (гл.: **Прадмову да Першай Кнігі Царстваў** [3, т. 9, с. 49; 5, с. 38]).

Кніга, як і яе стваральнік, становяцца духоўнымі настаўнікамі чалавека (чытача). У пасляслоўі да **Кнігі Суддзяў Ізраілевых** (надрукавана 15 снежня 1519 г.), пададзена, што кніга *«Выдана и выложена повѣлением и працею ученаго мужа Франциска Скорины из славнаго града Полоцка, в науках и в лекарстве учителя»* [3, т. 8, с. 131; 5, с. 116]. Звяртае ўвагу менавіта асобная характарыстыка Ф. Скарыны, і як вучонага мужа, і асабліва як у навуках і лекарстве настаўніка. Ф. Скарына ў сваіх прадмовах паказвае вельмі паважлівае стаўленне да аўтараў, перакладчыкаў, якія ўспрымаюцца як настаўнікі, якіх і ён наследуе, напрыклад у **Прадмове да Кнігі Эсфір**: *«Светый пак Ероним или Ерасим-прѣзвитер, — он же был ест по воплощении слова божия лѣт четьреста <...>. Аз теже, наследуя мужа светого, наперед богу в троице единому ко чти и своему прирожденному рускому языку к науце всего доброго подъялся пращи тое и з божиею помощию межи иными книгами выложил и сию»* [3, т. 13, с. 124; 5, с. 108] ці ў **Прадмове да ўсёй рускай**

Бібліі: «Григорей Великий, учитель вселенский, о сей книзе пишет, глаголя: “Святое писмо все иные науки превышает <...>”. И тако младенцем и людем простм ест наука, учителем же и людем мудрым — подивление. Яко река дивная мелка — по ней же агнецъ брести можетъ, а глубока — слон убо пливати мусить. <...> В сей книзе вси лекарства, душевные и телесные, зуполне найдете <...>. Хоцещи ли умети граматикку или, по-рускы говорячи, грамоту, еже добре чести и мовити учить, знайдеши в зуполной Бивлии, Псалтыру, чти ее. <...> Чтимы ж уставичие светое Еувангелие, а чтучи е, наследуимы дела нашего избавителя Исуса Христа. А тако с помощью его внидем в живот вечный и в царство небесное, уготованное избранным божиим» [3, т. 1, с. 86–88; 5, с. 62–63]. Адзінства боскай і людской мудрасці, хрысціянскай духоўнасці і антычнага эстэтызма, хрысціянскі ўніверсалізм і патрыятызм, адлюстраваныя ў працах Ф. Скарыны, складалі, як вядома, аснову і рэнесанснага сінтэза беларускай культуры эпохі Адраджэння.

Кнігі і кніжніцы (бібліятэкі) разумеюцца Ф. Скарынам як найвышэйшыя каштоўнасці, што захоўваюць і прадаўжаюць чалавечую памяць: «И положил е ест царь Пѣтоломей Филадельф во книжници своей промеж иными книгами. В ней же имаше различных книг иных, а иных более нежели четьрьдесятъ тысящей. Таковый убо был милосник науки и мудрости, иже болъй избрал оставити в науце и в книгах вечную славу и память свою, нежели во тленных великих царских сокровищах <...> И внѣгда беша Иисус Сирахов во Александрии, в некий час вниде во книжницу цареву, и узрел ест тамо множество книг различных и межи ими видел писмо и книги деда своего, Исуса Еседехова. И возрѣвновал ест тому, дабы оставил теже и по собѣ память, яко и предков его составили суть, дабы память его не загинула во вѣки, яко сам о том кратце пишет во предословии своем. И сего ради преложил ест книгу сию из еврейскаго языка на греческый и назвал ест ея Панаретос, еже исказуется — всех добрых нравов сокровище» (гл.: Другую Прудмову да **Кнігі Ісуса, Сына Сіраха**) [3, т. 16, с. 53–54; 5, с. 22–24].

Чытанне кніг Бібліі, як наогул чытанне, якому Ф. Скарына ўдзяляе вельмі пільную і сістэматычна-дыферэнцыраваную ўвагу — яшчэ адзін важнейшы кірунак для даследчыкаў-кнігазнаўцаў, у якім вылучаюцца асветніцкі, адукацыйны, педагогічны, тэалагічны, філасофскі, этычны, псіхалагічны, эстэтычны падыходы (або іначай — гэта і ёсць функцыі кнігі), аб чым сведчаць, да прыкладу наступныя Скарынаўскія выказванні: «И елико крат в ней будещи чести, по каждом чтении новаго нечто научишися,

чего жь есь пред тым не умел, вся бо Соломонова и Аристотелева божественая и житейская мудрость в сей книзе краткими словы замкнена ест» [3, т. 16, с. 55; 5, с. 24]; «Пожиточны же суть сие книги чести всякому человеку, мудрому и безумному, богатому и вбогому, младому и старому, наболъй тым, они же хотятъ имети добрые обычае и познати мудрость и науку» (гл.: Прадмову да **Прытчаў наймудрага Саламона**) [3, т. 15, с. 44; 5, с. 20].

Пачатае Ф. Скарынам у галіне розных навуковых кірункаў, у тым ліку кнігазнаўчым, заснаванае на хрысціянскім гуманізме і накіраванае на ўдасканаленне чалавека — «Всяко писание Богом водъхновеное пользено ест ко учению и ко обличению, исправлѣнию, и ко наказанию правды. Да совершенъ будетъ человекъ божий и на всяко дѣло добро уготованъ» (гл.: Прадмову да **Псалтыра**) [3, т. 14, с. 43; 5, с. 9–11] — можа разглядацца як мэтанакіраваная навуковая творчасць, класічная ў сваёй аснове настаўніцтва і наследавання, а таму бясконцая і сучасная для навуковых спасціжэнняў і адкрыццяў. Што і становіцца галоўнейшым складнікам унікальнасці кніжнай спадчыны Скарыны.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Доўнар, Л. І. Кнігазнаўчая думка ў эпоху Францыска Скарыны: інтэрпрэтацыі паводле кнігі «*lucunda familia librorum. Humanis̃ci renesansowi w̃ świecie ksią̃żki*» Януша С. Грухалы / Л. І. Доўнар // Беларуская кніга ў кантэксце сусветнай кніжнай культуры. Вып. 7. Нараджэнне кнігазнаўчай думкі і паўстанне навукі пра кнігу: *vitaе parallelae* : зб. навук. прац, прысвеч. 500-годдзю беларускага кнігадрукавання / Беларус. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў; склад.: Л. І. Доўнар, Т. А. Самайлюк; рэдкал.: Л. І. Доўнар (адк. рэд.) [і інш.]. — Мінск : БДУКМ, 2017. — С. 134–151.
2. Доўнар, Л. І. Францыск Скарына і вытокі кнігазнаўчых ведаў Беларусі / Л. І. Доўнар // Францыск Скорина — личность, деятельность, наследие, современные образы : материалы Междунар. науч. семинара (Полоцк, 24 мая 2017 г.) / сост.: Л. А. Авгуль, Д. Н. Бакун; [среди редкол.: Л. И. Довнар]. — Минск : ЦНБ НАН Беларуси ; М. : ФГБУН НИЦ «Наука» РАН, 2017. — С. 46–53. — (Современные проблемы книжной культуры).
3. Кніжная спадчына Францыска Скарыны. Вяртанне = Книжное наследие Франциска Скорины. Возвращение = Book heritage of Francysk Skaryna. Returning: [да 500-годдзя беларускага кнігадрукавання] / Нацыянальная бібліятэка Беларусі; старш. рэд. савета Н. І. Качанава; старшыня рэдкал. Р. С. Матульскі; аўт. ідэі Р. С. Матульскі, П. У. Калаур; адк. рэд. А. А. Суша. — Факсімільнае ўзнаўленне. — Мінск : Нацыянальная бібліятэка Беларусі, 2013–2017. — Т. 1–21.
4. Мотульский, Р. С. Книжное наследие Франциска Скорины: Международный научный издательский проект (К 500-летию белорусского и восточнославянского книгопечатания) / Р. С. Мотульский // Библиография. — 2019. — № 3. — С. 3–16.
5. Скарына, Ф. Прадмовы і пасляслоўі / Ф. Скарына; уклад. А. Ф. Коршунаў. — Мінск : Навука і тэхніка, 1969. — 310 с.

6. Яўжэнка, І. Я. Факсімільнае выданне / І. Я. Яўжэнка // Энцыклапедыя літаратуры і мастацтва Беларусі : у 5 т. / [Рэд. калегія: І. П. Шамякін (гал. рэд.) і інш.]. — Мінск : БелЭн, 1987. — Т. 5. — С. 380.

7. Faksimile / Jan S. ; M. M. // Encyklopedia książki : w 2 t. / pod red. A. Żbikowskiej-Migoń i M. Skalskiej Zlat. — Wrocław : Wyd-wo Uniw. Wrocławskiego, 2017. — Т. 1. — С. 639–640.

УДК 655.533(476)

Д. П. Зылевiч

дац., канд. фiлал. навук
БДТУ, г. Мiнск

ИНТЕРПРЕТАЦИЯ БЕЛАРУСКОЙ КЛАСИЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ У СУЧАСНОЙ ВЫДАВЕЦКОЙ ПРАКТИКЕ

Артыкул прысвечаны аналізу сучасных выданняў класічнай літаратуры. Аб'ектам увагі сталі кнігі, выдадзеныя беларускімі выдавецтвамі з 2020 па 2023 гг. Ахарактарызаваны фармат выданняў, тып афармлення вокладкі, даведачны апарат. Зроблены вывад аб асноўных тэндэнцыях у падрыхтоўцы да друку класічнай літаратуры.

Класічнай літаратурай звычайна называюць творы, узорныя для той ці іншай эпохі. Яны заўсёды застаюцца ў актыўнай частцы масіву выданняў. У бібліятэках і на паліцах кнігарняў можна знайсці па некалькі варыянтаў аднаго і таго ж твора. У чытача ёсць выбар. І калі яму патрэбен канкрэтны твор, то на выбар адной кнігі з некалькіх варыянтаў будзе ўплываць выдавецкі паратэкст.

Выдавецкім паратэкстам называюць тую каля-тэкставую прастору, што стварае ў кнізе выдавец: вокладку, супервокладку, прадмову, каментарый, зноскі, анатацыю, ілюстрацыі, калонтытулы і калонлічбы і іншыя элементы выдання, якія дапамагаюць літаратурнаму твору наладзіць дыялог з чытачом.

Тэрмін «паратэкст» быў уведзены ў навуковы зварот тэарэтыкам літаратуры Жэрарам Жанетам у 1982 г. Праз некалькі гадоў ён выпусціў асобную кнігу, прысвечаную паратэксту [1], і з той пары тэрмін выкарыстоўваецца літаратуразнаўцамі (літаратуразнаўчы паратэкст) і спецыялістамі выдавецкай справы (выдавецкі паратэкст). Паратэкстуальнасць у дачыненні да розных мастакоў слова даследавалі такія навукоўцы, як І. В. Касценка, М. В. Капылова, А. Н. Фядотаў, А. А. Колатаў, Н. С. Бачкарова, В. І. Графава, І. І. Тулякова і інш.